

Dr. Sefcsich György*:

A szerbiai-vajdasági magyarság optimális gazdaságpolitikai viselkedésstratégiája a globalizálódó világban (programfejezet a szerbiai-vajdasági magyarság érdekvédelmi érdekeinek és céljainak megfogalmazásához)

Bevezetés

A szerbiai-vajdasági magyar etnikum nem csupán számosságában, identitástudatában és emberi, közösségi politikai jogaiban veszített igen sokat az elmúlt nehéz évek, évtizedek során, sokkalta súlyosabb (pótolhatatlan is talán) számára azonban az a veszteség, amelyet abszolút és relatív gazdasági és intellektuális súlya, társadalmi szerepe és jelentősége tekintetében szenvedett el. Annál is inkább, mert féltő, hogy ez a súlyvesztés a (közel)jövőben is tovább fog folytatódni; hiszen egészen biztosra vehető, hogy Szerbiában a még esedékes privatizációs és vagyon-visszaszármaztatási folyamatok kirekesztettjei és kárvallottjai is értelemszerűen épp a kisebbségi közösségek lesznek majd. Ők ugyanis nem rendelkeznek azokkal az eszközökkel és erőforrásokkal amelyek esetleges bevetésével ezeket a folyamatokat érdemben befolyásolni tudnák és/vagy azok egyenrangú, méltányos részesévé válhatnak.

Nem lehet vitás, hogy, a szerbiai-vajdasági magyarság egyetemes érdek-képviselőjét és -védelmét felvállaló minden politikai szerepvállalás programcéljai között – az általános ideológiai, politikai és közösségi érdekvédelmi elkötelezettség mellett – azokkal egyenrangú jelentőséggel kell, hogy megfogalmazásra kerüljön egy, a magyar közösség elszenvedett súlyvesztésének felszámolására, és (közvetve) a sikeres politikai tevékenység és hatékony érdekvédelem anyagi alapjait biztosítására, megteremtésére hivatott gazdaságpolitikai program és (viselkedés)stratégia is. Hiszen az identitásépítés, oktatás, kultúra és tájékoztatás területén megfogalmazásra kerülő kétségkívül fundamentális stratégiai célok megvalósításához elengedhetetlenül szükséges anyagi alapot csak egy, az ország gazdasági rendszerén belül és annak (játék)szabályai szerint működő, legális gazdasági tevékenység produkálhat. Sarkalatos pont e tekintetben a gazdasági tevékenységből eredő forrásokkal (a költségvetésbe befolyó adókkal és járulékokkal, a vállalatokban kimutatott nyereségekkel, stb.), valamint a mindenkori politikai hatalomból eredő, tulajdon- és szervezéhierarchiai jogok gyakorlásából származtatható rendelkezési jogalapok kérdése is.

A jelen programfejezet egy ilyen gazdaságpolitikai programkoncepció jelentősebb céljait és kereteit kívánja előzetes vitaanyag formájában felvázolni, az egyetemesség és teljesség igénye nélkül.

(Világ)gazdasági környezet

Nem lehet vitás, hogy Szerbia gazdasága számára az egyetlen túlélési esélyt az Európai Unióhoz való közeledés és csatlakozás jelenti. Annak ellenére azonban, hogy ez az alter

---

* A szerző: Dr. Sefcsich György, gépészmérnök, nyugalmazott műegyetemi tanár, független (reál)értelmiségi, SCG-24104 Szabadka, Július 4. u. 19/a, Tf/fax: +381 (24) 789-500, Mobil: +381 (64) 835-6068, E-Mail: sefcsich@EUnet.yu

---

natívanélküliség már évekkel ezelőtt tudatosodott az ország csúcsvezetésében, úgy tűnik, hogy a szerbiai általános politikai közhangulat ehhez szükséges átformálása még évekig is eltarthat. Másrészt a csatlakozás merev gazdaságpolitikai, kisebbségi és emberjogi feltételei miatt sem várható, hogy Szerbia EU-tagsága 2010. előtt megvalósuljon.

Megjegyzendő, hogy ugyan az EU továbbra is elsőrendű vezető gazdasági világhatalom (most 380 millió, de a 10 új tagország felvételével 450 millióra növekvő lakossággal és jelenleg 23.000,- € fejenkénti átlagjövedelemmel), de gazdasága fokozatosan lemarad közvetlen vetélytársai mögött, hiszen termelékenysége csökkenő tendenciát mutat, de akadozik a növekedés másik három motorja: a beruházások, a foglalkoztatás és a fogyasztás is. És a lemaradás rövid távú pótlására is alig van esély, hiszen az EU elmaradt a kutatásra/fejlesztésre fordított eszközök tekintetében is.

A vajdasági magyarság élettere

A vajdasági magyarság élettérét mindenekelőtt a (relatív magyar többségű) Észak-Vajdasági Régió és az (abszolút magyar többségű) Tiszamellék magyar tömbje képezi; a legutóbbi (2002. évi) népszámlálás keretében kimutatott 290.000 vajdasági magyar (a 7,5 millióós Szerbia legszámosabb kisebbsége az összlakosságnak mindössze 3,9 %-a, és a 2 millió körüli vajdasági összlakosságnak is csupán 14,4 %-a, nem sokkal több mint a tartomány területén „ideiglenesen” tartózkodó kb. 200.000 szerb menekült) közel fele (kb. 130.000 fő) azonban (szórvány- és szigetpopulációkban) gyakorlatilag a Vajdaság teljes területén szét-szórva él. Az így gyakorlatilag két közel azonos lélekszámú részegységre (tömb-, ill. sziget- és szórvány-populációra) osztódó nemzettest identitástudati, közjogi, közoktatási és gazdaságpolitikai státus és körülmények tekintetében is jelentős mértékben eltér egymástól. Másrészt ez az élettér gazdasági erőforrások, ipari fejlettség, technikai és kulturális színvonal szempontjából is igen jelentős belső különbségeket mutat. Megállapítható ugyanakkor, hogy jelenleg a vajdasági magyarság élettere és gazdasági tevékenysége mélyen integrálódott a szerbiai gazdaság szövetébe, és jóformán még nyomai sem lelhetők fel e gazdasági tevékenység bármilyen szintű horizontális és vertikális típusú regionális vagy lokális önszerveződésének.

Miután ilyen eltérő körülmények között (még egy jól működő stabil gazdasági környezetet feltételezve is) szinte lehetetlen a teljes vajdasági magyarság számára egyetlen egységes gazdaságpolitikai nemzetstratégiát és viselkedési modellt megfogalmazni, ahelyett a jelen programkoncepció is mindössze a fent körülhatárolt élettér (földrajzi-politikai régió) általános komparatív előnyeinek és hátrányainak teljességigény nélküli számbavételére szorítkozik csupán. Egy a vajdasági magyarság egészének érdekeit és elvárásait megfogalmazó, a mindenkori regionális-lokális erőforrásokra és komparatív előnyökre támaszkodó és a különböző populációtípusok specifikus körülményeit messzemenően figyelembe vevő, de ugyanakkor a makro-regionális gazdasági környezet irányadó és korlátozó feltételrendszerét is érvényesítő, többváltozatú propulzív gazdaságfejlesztési stratégiai forgatókönyv megfogalmazása mindenképpen egyike a vajdasági magyar értelmiségi elit legsürgősebb feladatainak.

A Vajdaság fontosabb gazdasági erőforrásai és komparatív előnyei

1. Mezőgazdaság és élelmiszergazdaság

Gyakran hangoztatott megállapítás, hogy a Vajdaságban mindenekelőtt az élelmiszer-gazdaságban rendelkezünk olyan meghatározó erőforrásokkal – termőföld, termelési hagyomány és nagy munkakultúrájú népesség – amelyek hosszútávon is biztosítani tudják a versenyképes termelést. A Közép-Kelet-európai térségben végbement mélyreható gazdaságpolitikai átrendeződés eredményeként jelentősen csökkent ugyan a mezőgazdasági termelés

---

volumene és jelenleg Magyarország és Bulgária mellett csupán (a jelentős mértékben a vajdasági mezőgazdaság teljesítményére támaszkodó) Szerbia maradt önellátó és nettó élelmiszer-exportőr a vajdasági mezőgazdaság és élelmiszeripar számára (a nem igazán attraktív szerbiai belső felvevő-piac mellett, és a hatalmas konkurencia ellenére is) a nyugat-európai térség lenne az ideális elérhető célpiac. Az EU-országokban működő hatékony mezőgazdasági támogatási rendszer mellett azonban igen erős import-korlátozó szerepe van a szabványok, minőségi követelmények és kvóták egyre szigorodó feltételrendszerének. Hosszú távon ugyan az átalakuló és liberalizálódó versenyszabályozási rendszer a tömegtermelést fokozatosan azokba a térségekbe helyezi majd át, amelyekben legmegfelelőbbek a természeti adottságok, és ez a jövőben akár javíthatja is a vajdasági élelmiszerexport versenyhelyzetét, sajnálattal kell megállapítanunk azonban, hogy a most betekinthető (középtávú) időszakban mezőgazdaságunk számára a tömegtermelés helyett csupán a munkaigényes kultúrák termesztése és a piacképes végtermékek előállítására lehet sikeres fejlesztési alternatíva. Szakmai körökben köztudott, hogy a mezőgazdasági termelés és vállalkozói szféra számára elérhető külső támogatások jelenleg is a fenti elvek és korlátok mentén működnek.

2. Megújuló energiaforrások

A halmozódó külkereskedelmi mérleghiány mellett a mindenkori jugoszláv gazdaságpolitika legsebezhetőbb pontja a energiamérleg jelentős mértékű (közel 40 %-os) importfüggősége volt, és ez (a jelentős belső szerkezeti különbségek ellenére) a SzCG Államközösség tekintetében mit sem változott, sőt a legfrissebb energetikai fejlesztési stratégiák is kényszerűen tovább (60 % körüli szintig) emelkedő importfüggőséggel számolnak. Jellemző, hogy ezen belül a Vajdaság hivatalosan kimutatott energetikai önellátottsága rosszabb az átlagosnál (mindössze kb. 30 %-os) és energiafogyasztásának szerkezete is előnytelenebb. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy az ország nyersolajtermelésének oroszánrésze (a teljes kőolajszármazék-fogyasztás közel 30 %-a) a Vajdaságból származik, a vaskapui vízerőmű pedig az ország áramtermelésének közel egynegyedét biztosítja, a Vajdaság tényleges energetika helyzete nem is tekinthető annyira kilátástalannak. Annál is inkább, mert a tartomány piacképes mezőgazdasági feleslegei a saját energiaimportot mindig is könnyen fedezni tudták.

A Vajdaság energiagazdasága rendelkezik azonban még egy igen jelentős volumenű és folyamatosan megújuló természeti erőforrással is: a tartomány területén évente újratermelődő kb. 13 millió tonna biomassza jelentős része (kb. évi 8,1 millió tonna) mezőgazdasági melléktermék, és annak nagy része (kb. 4,9 millió tonna!) áll rendelkezésre energetikai, vagy egyéb ipari célú hasznosításra. E biomassza-mennyiség energiatartalma, a tartomány teljes kőolaj-kitermelésével azonos nagyságrendű, energiamérlegének közel 40 %-át tudná fedezni – és jelentős mértékben meghaladja a tartomány mezőgazdaságának teljes saját energiaigényét. Ezért a megújuló u.n. "nem konvencionális" energiaforrások (a szél- és napenergia, geotermális és környezeti energiák, hulladékégetés, biogáz stb.) közül a Vajdaságban – a rendkívül előnyös környezeti adottságok és gazdaságszerkezeti körülmények révén – mindenképpen a biomasszák energetikai hasznosítása tekinthető valóban jelentős és (viszonylag elfogadható gazdaságossági mutatók mellett) közvetlenül is exploatacióba vonható lokális energiaforrásnak. Jelentős körülmény az is, hogy a 70-es évek végén és a 80-as évek elején az akkori vajdasági kormány igen erőteljesen támogatta a nem konvencionális energiaforrások és technológiák kutatását, fejlesztését és széleskörű elterjedését, és annak eredményeként jelentős, a nemzetközi tudományos szintéren is jegyzett és magasra értékelt kutatási eredmények születtek, ill. számos (nagyreszt még ma is) sikeresen működő referencialétesítmény épült a tartomány területén. Miután gyorsan egyértelművé vált, hogy a megújuló energiaforrások kizárólag piaci alapon nem versenyképesek, a kialakított széleskörű támogatási rendszer anyagi háttérének biztosítására a kormány akkoriban (a kitermelt ásványi kincsek jövedékelvonása és az előnyös piaci pozíciókból eredő extraprofit megadóztatása révén) jelentős eszközöket vont el az energiagazdaságtól. Sajnos a vajdasági autonómiatö-

---

rekvések 1990. utáni megtörése után azonban ez a támogatási rendszer is megszűnt, és vele együtt a program is gyorsan leépült.

A megújuló energiaforrások felhasználási aránya az Európai Unióban jelenleg mindössze 6 százalék körüli, de azt az elfogadott tervcélok szerint – igen jelentős beruházási és támogatási eszközök bevetésével – egy évtizeden belül a kétszeresére kívánják növelni. A Kyotói Klímaváltozási Keretegyezmény és az Európai Unió direktívái miatt is, a közép-kelet-európai régió országai számára ugyancsak elkerülhetetlen lesz a megújuló energiaforrások hasznosításának jelentős mértékű növelése.

Meggyőződésünk, hogy a megújuló energiaforrások exploatacióba vonása, és azon belül mindenekelőtt a biomasszák energiacélú hasznosítása elsőrendű regionális jelentőségű vidékfejlesztési programterület és kitorési lehetőség. Ezért még, jelenleg a politikai szempontokból nem igazán kívánatos kormányzati szerepvállalás teljes súlyával is küzdenie kell a vajdasági magyar politikának a 90-es években megszüntetett regionális jellegű támogatási rendszer helyreállítása, valamint a program (mindenekelőtt kis- és középvállalkozási szintű) újraélesztését erősítő külső beruházási és támogatási források felkutatása és mozgósítása érdekében.

3. Közlekedés és logisztika

Gyakran hangoztatjuk, hogy a transz-európai közlekedési hálózat tíz multimodális pán-európai közlekedési folyosója közül a régiókon áthaladó – az Európát Közelvelettel összekötő London-Bécs-Budapest-Zágráb-Belgrád-Isztambul szárazföldi, a (Rajna-)Duna folyami/vízi közlekedési és a Belgrád-Bar adriai transzverzális – útvonalak szinte megkerülhetetlen geopolitikai jelentőségű előnyt képeznek. Ez kétségkívül így is van, az azokon keresztül bonyolódó, kifejezetten tranzitjellegű személy- és áruforgalom azonban önmagában nem jelent a régió gazdasága és lakossága számára kimutatható előnyöket. Az áthaladó tranzitfolyosók pozitív politikai, gazdasági és kulturális integratív hatása csupán akkor teljesezhet ki, ha azokra egészséges és működőképes lokális-regionális gazdaság, és egységes belső közlekedési és logisztikai hálózat épül rá.

Az elmúlt évtizedekben jelentősen megnőtt a forgalom Európa útjain és légterében. Egyre intenzívebb lett a rugalmasabb autóközlekedés és az ellenőrizhető kísért közúti áruszállítás, de a légi közlekedés piacrészesedése is rohamosan emelkedik – ugyanakkor egyre inkább leépült a vízi forgalom, és leromlott az alacsonyabb műszaki és komfort-színvonalú tömegszállításra berendezkedett vasút versenyképessége is. Ezek az energiapazarlásra és környezetrombolásra berendezkedett extenzív folyamatok azonban nem tarthatók fenn sokáig. Megalapozottnak tekinthető az a szakértői vélemény, hogy már a elkövetkező 15-20 éven belül látványos műszaki fejlődéssel és mélyreható strukturális átrendeződéssel kell számolnunk ezen a területen. A legújabb EU-állásfoglalások és ajánlások már előrevetítik a közlekedési rendszernek az egész kontinensre kiterjedő, várható és kívánatos átalakítási koncepcióját, amelynek alapját

- egyrészt a kialakult mobilitási és rugalmassági igényeket teljességgel kielégítő, a nemzetközi, interregionális utasforgalmat és a lokális tömegközlekedést egységes rendszerbe állító, gyors, pontos és kényelmes személyszállítás,
- másrészt pedig a korszerű adatátviteli eszközökkel támogatott-kísért, a teljes (közúti, vasúti, vízi és légi) közlekedési infrastruktúrát optimálisan integráló multimodális (rakodólapos és konténeres, ill. a közúti járművek és rakományok vasúti és vízi szállítására kialakított „Huckepack/RoLa” rendszerű) áruforgalom képezi.

Ez az átalakulás és átrendeződés a közlekedési és áruforgalmi infrastruktúra-rendszerek és a teljes járműpark kontinentális méretű átalakítását és felújítását magába foglaló nemzetközi összefogást és gazdasági strukturaváltást jelent, amely óriási átállási és fejlesztési lehetőségeket rejt magában. Jelentős mértékben fel fog értékelődni a vasúti (kiválik a vasúti infrastruktúra és kialakul a vállalkozói vasutak gyors, intenzív térnyerése), a folyamhajózási (mindenekelőtt a multimodális áruszállítás igényeit kiszolgáló folyami kikötők és áruter-

---

minálók) és (az épülő zombori/szegedi repülőterekre támaszkodó) légi közlekedés, valamint az azokat kiszolgáló szállítmányozó és logisztikai és egyéb kiegészítő jellegű szolgáltatások tevékenységi köre.

Tudatában vagyunk, hogy ez egy tőlünk független, mélyreható és európai léptékű nagy, de a régió szempontjából is óriási fejlesztési lehetőségeket rejtő egyértelműen pozitív hatású átalakulási folyamat, és ezért minden lehetséges rendelkezésére álló eszközzel támogatni és elősegíteni kell ebben a kétségkívül kitörési, húzó ágazatban a vajdasági magyar műszaki és gazdasági értelmiség és vállalkozói réteg aktív, sikeres fellépését és szerepvállalását.

4. Tudásmenedzsment

Számos kutatás és elemzés egybehangzó eredménye, hogy az ásványi kincsekben, tőkében és technikában szegény közösségek számára egyedül a korszerű tudás-alapú gazdaságpolitika felvállalása jelent reális, elfogadható alternatívát. A vajdasági magyar közösség ma még egy kb. 3.700 főnyi, összlétszámát tekintve igen jelentős termelőerőt képviselő, és a tudásalapú gazdasági tevékenység felvállalására alkalmas, felsőfokú képzettségű reálértelmiségi elittel rendelkezik, amely mellé egy további, nagyságrendjében talán közel 15.000 főre tehető közép- és főiskolai képesítésű szakmai értelmiségi réteg is felsorakoztatható. Ez a létszám egészében jelenleg még úgy-ahogy megfelel a jugoszláviai magyarság számosságából, a múltból örökölt és átmentett szellemi, kulturális pozíciójából, gazdasági és társadalmi szerepvállalásából eredő elvárásoknak.

A vajdasági magyarságot kiszolgáló hazai és anyaországi oktatási intézmények szakember-kibocsátásáról sajnos nincsenek statisztikai összesítők, de azt a reálértelmiségi réteg pusztán újratermelődéséhez szükséges számú (évente kb. 100 fő egyetemi és közel 500 fő közép- és főiskolai végzettségű) frissdiplomás töredékére lehet csupán becsülni. Ez pedig azt jelenti, hogy a jugoszláviai magyarság (ezen a téren is) fokozatosan elveszíti korábbi viszonylag előnyös társadalmi és gazdasági szerepét és súlyát, képesítési szintje mind jobban leépül, egészében erőteljesen marginalizálódik. Ezt a folyamatot tovább súlyosbítja az elmúlt két évtized folyamán elszenvedett nehéz vérveszteség (sok ezerre tehető az anyaországba vagy külföldre távozott jó képességű képzett szakemberek száma) és a hatalom részéről céltudatosan folytatott háttérbe-szorítási politika is (már a tömbmagyarság életterében is, a nagy ipari és közvállalatok, az államigazgatás, egészségügy stb. vezetésében, döntési rendszerében is csak elvétve, mutatóban maradtak magyar szakemberek). Ugyanakkor, a tudományos kutatással és fejlesztéssel foglalkozó (ahhoz megfelelő tudományos fokozattal rendelkező) szakemberek kb. 2-300 fős, és azon belül a reáltudományokat művelők kb. 120-150 fős tábora egészében ugyan még meggyőzőnek tűnik, szakmai bontásban és területi megoszlásában szemlélve azonban már elképzelhetetlen az eredményes (magyar, vagy magyar túlsúlyú) intézményes tudományos munkához és a teljességigényű anyanyelvű felsőoktatás működtetéséhez szükséges káderkoncentráció és szakterületi fedettség. Elméletileg, az egy-egy szűkebb szakterületre koncentráló „magyar tudományos műhelyek” megalapítása és működtetése is csupán a magyar nyelven (is) tanító kisszámú felsőoktatási intézmény keretein belül lenne elképzelhető.

Megalapozott szakértői elemzések mutatnak rá, hogy (mind a magyar anyanyelvű, mind az egyetemes országos) közoktatási rendszer gyökeres átalakítására, és a pedagógusképzés átfogó reformjára van sürgősen szükség, hiszen az jelenleg egy időszerűségét veszített értelmiségi középosztály-ideál normáinak megfelelő általános műveltséganyag szöveg- és adat-központú elsajátítására koncentrál és nem készíti fel a jövő generációt a valódi élet kihívásaira, és a gyakorlati problémák megoldására. Alapvető jelentőségűnek kell tekinteni azt a közoktatási reformtörekvést, hogy – fenntartva ugyan a legveszélyeztetettebb és sérülékenyebb csúcsertermiségi réteg reprodukcióját célzó elitképzési rendszert – a megkívánt magasabb átlagos teljesítmények érdekében, jelentős mértékben csökkenjenek a jelenlegi indokolatlanul szélesre tárt oktatási egyenlőtlenségek.

A vajdasági magyarság fennmaradását alapjaiban veszélyeztető, súlyos, sőt már drámai mértékű leépülés és súlyvesztés, marginalizálódás jelenleg mindenképpen a szerbiai-vajdasági magyar közösség legsúlyosabb és legfenyegetőbb problémája („tünetmentes rákfenéje”), amelynek kiváltó okait nem csupán a többségi közösség részéről elszenvedett (ugyan még mindig meglévő) hátrányos megkülönböztetésben, hanem sokkal inkább – az elmúlt súlyos krízisidőszak folyamán – a kisebbségi magyar nemzettestben eluralkodott kilátástalanságban, identitásválságban és a többletteljesítmény-felvállalás készségének elsovdásában kell keresni.

Semmiképp sem szabadna feladni a vajdasági magyar közösség, és azon belül a gazdasági és vállalkozói szerepkört felvállalni tudó reálértelmiség és szakemberréteg oktatására és képzésére hivatott, anyanyelvi alapokon nyugvó, széleskörű oktatási-képzési rendszer kiépítésére és működtetésére irányuló erőfeszítéseket; a jelenlegi kríziskörülmények kényszerítő hatására azonban tevékenységünk súlypontját a vajdasági magyar közösségen belüli felvilágosító és identitásépítő munkára és a képzési-képesítési szint látványos általános feljavításához szükséges keretfeltételek biztosításának talajára kell áthelyeznünk. Rá kell ébreszteni a vajdasági magyarságot, hogy számára a folyamatos ismeret- és tudás-szerzés és a tudásalapú gazdasági tevékenység felvállalása a még rendelkezésére álló egyetlen lehetséges kitörési pont; és meggyőzni arról, hogy számára a széleskörű, hatékony képzési-képesítési elkötelezettség az egyedüli még megvalósítható etnikailag szelektív gazdaságpolitikai viselkedésforma.

Minden rendelkezésére álló lehetséges eszközt be kell vetnünk egy új erőteljes értelmiségi elit és polgári középosztály, ill. azon belül a magyar reálértelmiségi és szakmai elit-réteg újrateremtése és továbbépítése érdekében. Célunk egy olyan átfogó, a vajdasági magyarság egészét megcélzó tudásmenedzsment-koncepció, újszerű megszólítású és hangvéte-lű, innovatív politikai promóció, marketing-fellépés és tájékoztatási-kommunikációs forma megteremtése és művelése, amely eredményesen tudja majd motiválni és serkenteni a széleskörű közösségi identitásépítést, többletteljesítmény-vállalási készséget, és a tudásintenzív szellemi tőkefelhalmozást. Támogatnunk kell minden, a fenti célok megvalósítását segítő szándékot és kezdeményezést (hatékony elitképzési rendszer kiépítése, anyanyelvű, környezeti- és idegen-nyelvű, hazai, anyaországi és külföldi képzési lehetőségek széleskörű, szervezett igénybevétele, átütő és életképes ösztöndíjrendszer felállítása és működtetése, folyamatos szakmai tovább- és átképzési rendszer kialakítása, környezet-, idegen- és anyanyelvi, ill. számítástechnikai és informatikai (tovább)képzés, valamint privatizációs, tőkeberuházói, részvénytulajdonosi és vállalkozástechnikai kiegészítő képzési lehetőségek biztosítása stb.). Támogatnunk kell az országos (és azon belül a magyar anyanyelvű) közoktatási rendszer gyökeres reformját és korszerűsítését. Teljességigényű naprakész adatbázist kell kialakítani és fenntartani a rendelkezésre álló reál-tudományossági, értelmiségi és szakmai elit-rétegről.

5. Gazdaságfejlesztés és gyáripari tevékenység

Az északvajdasági régió (akár a Vajdaság egésze is) alacsony energia-önellátottságú; csekély, csupán lokális jelentőségű kőolaj- és földgáz-, alacsony fűtőértékű széntartalékain és a terciális üledékaltalajból nyerhető alacsonyhőmérsékletű termálvizein, az agyagon és homokon kívül szinte semmilyen szűkebb értelem vett bányakincssel nem rendelkezik. Ennek ellenére a régióban a XIX. századvég és századforduló időszakában erős spontán iparosodás kezdődött, de azt sajnos megtörte a világháborús politikai átrendeződések időszaka. A II. világháborút közvetlenül megelőző, ill. az azt követő időszakban a Vajdaságot teljesen kifosztották, a gyárak nagy részét leszerelték és az ország belső területeire telepítették át. A háború utáni újjáépítési lendület is elkerülte a régiót és csupán a hatvanas években pezsdült fel valamelyest a központi költségvetési támogatásokat akkor sem élvező, túlnyomórészt saját erőforrásaira utalt ipari tevékenység. A régió újra spontán módon feléledő és megújuló gazdaságának, iparának a múltból örökölt szerkezeti hiányosságait később tovább rontotta a 60/70-es évek voluntarista iparfejlesztési és tőkeberuházási politikája. Az

---

elmúlt közel 15-éves krízisidőszakban elszenvedett újabb súlyos károsodásokat (piacvesztés, felhalmozódott veszteségek, piacképtelen termékválaszték, elavult termelőeszközök és technológiák, megkövesedett szervezési struktúrák, érdektelenlég és motivációnélüliség, szakemberelváándorlás, elosztás-központúság, stb.) saját erőforrásaiból ez a gazdasági struktúra többé már nem tudja kiheverni.

A tudatosan folytatott sok évtizedes restriktív gazdaságpolitika és az örökölt szerkezeti hiányosságok ellenére is – mindenekelőtt a lakosság magasabb képesítési szintje és munkakultúrája eredményeként – a Vajdaság, és azon belül az Északvajdasági Régió mégis, jelenleg is az ország legfejlettebb részének számít. Sajnos a közelmúltban elfogadott szerbiai terület- és gazdaságfejlesztési koncepciók e-tekintetben mit sem változtak, hiszen azok elismerik és számba veszik ugyan a Vajdaság, és azon belül mindenekelőtt az Újvidék-Szabadka-Becsckerek háromszög elsőrendű iparfejlesztési potenciáljait, a régiót iparfejlesztési szempontból azonban nem tekintik kiemelt („húzó”) területnek.

A mindinkább erősödő globalizációs folyamatok hatására, az előttünk álló időszakban mindenekelőtt éppen a régió gyáripára áll mélyreható struktúraváltás előtt. Kapacitásainak jelentős része (a múltból örökölt „társadalmi tulajdonú” nagyvállalati struktúra) már jelenleg is működésképtelen, és többé nem is lesz talpra állítható, privatizációja is csupán részegységekre bontva lesz majd lehetséges. Az életképebb kis- és középvállalatok egy része még fennmarad egy ideig, de igen gyorsan legnevesebb iparvállalataink is el fognak tűnni a piacról, vagy külföldi nagyvállalatok beszállítóivá épülnek le. Helyettük régióinkban is a nagy multinacionális cégek „zöldmezős” részegység- és alkatrész-gyárai lesznek a meghatározó jelentőségű ipari kapacitások.

Erre vonatkozó átfogó felmérések ugyan nem készültek, a rendelkezésre álló információk alapján egyértelműsíthető azonban, hogy a vajdasági magyarság legfájóbb súlyvesztését épp a gyáripari tevékenység területén szenvedte el. Szerepvállalása a különleges képességeket és képesítést igénylő munkahelyeken, a kutatás-fejlesztés, pénzügyek és marketing, de főleg a közép- és csúcsmenedzsment tevékenységi területén – szinte észrevétlenül – drámai mértékben beszűkült és elsorvadt az elmúlt két évtized során.

Meggyőződésünk, hogy a Szerbiában várhatóan már a közeljövőben végbemenő globalizációs és privatizációs folyamatok és iparfejlesztési intézkedések összességükben pozitív hatással lesznek a lakosság – és azon belül a magyar kisebbségi közösség – gazdasági felemelkedésére. Értelmiségi elitünknek napi-politikai szerepvállalása keretében, de a privatizációs és tőkeberuházási folyamatok aktív részeseként is, minden rendelkezésére álló eszközt be kell vetnie, hogy biztosítsa a vajdasági magyarság számára a számosságával, politikai és gazdasági súlyával arányos térnyerést a régió gyáriparának működtetésében és irányításában. Rá kell azonban mutatni arra is, hogy annak elengedhetetlen feltétele a munkaerőpiacra belépő magyar munkavállalók mindenkor magasabb általános és szakmai képzettségi szintje és folyamatos továbbképzési készsége is.

6. Szolgáltatási és kommunális szféra

A szolgáltatások és a kommunális-infrastrukturális ellátás részaránya a gazdasági tevékenységben folyamatosan növekvő tendenciát mutat, nagyságrendje a fejlett országokban már meghaladja a gazdaság teljesítményének 1/5-ét. A gyáripari nagyvállalatokat kiszolgáló beszállító kisipari termelővállalatok, a szolgáltató kisipar, a kiegészítő- és részfoglalkoztatottságot biztosító kisgazdaságok és egyéni vállalkozók, valamint a kommunális területen dolgozók növekvő számaránya a foglalkoztatási struktúrában a magyar kisebbségi közösség számára igen nagy jelentőségű kitörési lehetőséget képvisel. Miután nem rendelkezik erőforrásokkal (működtethető tőkével sem politikai hatalommal) ahhoz, hogy a még esedékes nagyvállalkozói, tőkeberuházói és (ipar)privatizációs átrendeződések aktív és sikeres részesévé válhasson, viszonylag magasabb képesítése, szakképzettsége és munkakultúrája révén csupán a szolgáltatói és kommunális területen tud előnyösebb pozíciókat és relatív súlygyarapodást elérni. Meghatározó jelentőségű körülmény e-tekintetben az is, hogy a kommunális

---

infrastrukturális ellátás a gazdaság egyetlen még teljes kapacitással működő és életképes területe, amely túlnyomórészt a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik.

Minden rendelkezésére álló eszközzel segíteni és támogatni kell a beszállító és szolgáltató kisipar, a kisgazdaságok és egyéni vállalkozók sikeres működéséhez szükséges előnyös gazdaságpolitikai feltételek, körülmények kialakítását. Ennek keretében a lehetőségekhez mérten mozgósítani kell az önkormányzati hatáskörben lévő még inaktív potenciálokat. Azonban csak a kommunális szféra olyan jellegű önkormányzati irányítását és (a közeljövőben esedékesé váló) privatizációját szabad támogatni, amely képes lesz biztosítani a lakosság megfelelő infrastrukturális ellátása mellett a vajdasági magyar közösség számára a számosságával és súlyával arányos részesedést a kialakuló új tulajdonosi struktúrában és foglalkoztatási, ügyviteli politikájában.

7. Kis- és középvállalatok

A korszerű kiegyensúlyozott gazdasági struktúrákban egyre növekvő jelentőséget nyernek a termelő és szolgáltató kis- és középvállalatok mellett a félig, vagy részben önellátásra berendezkedett, kiegészítő- és rész-foglalkoztatottságot biztosító kis (mikro)gazdaságok és egyéni vállalkozások, amelyek eleve ugyan elsősorban saját szükségleteik fedezésére termelnek, de termékeik és szolgáltatásaik egy részét már a piacon értékesítik és rendelkeznek az ártermelésre való átálláshoz szükséges potenciális adottságokkal. Elsőrendű lehetőség ez a közvetlenül piacképes tudás, képességek és erőforrások piaci bevetésére, az önellátó és adózott munkalehetőség-teremtésre, a valós és latens munkanélküliség enyhítésére és a szűkös lakossági bevételek növelésére.

A kis- és középvállalatok, egyéni- és részmunkaidős vállalkozások működését és fejlődését a kormányzati szervek a fejlett országokban is megfelelő, vállalkozásbarát működési környezet (induló hiteltámogatások, csökkentett társasági adók, egyszerűsített vállalkozási adózás stb.) kialakításával támogatják.

A vajdasági magyar közösség számára elsőrendű, sőt meghatározó kitörési lehetőségként értékeljük a széleskörű belső és külső támogatottságot élvező kis- és középvállalatok, egyéni- és részmunkaidős vállalkozások területét. Igen fontosnak tartjuk a piacképes erőforrásokkal rendelkező potenciális kis- és egyéni vállalkozói réteg vállalkozáscélú szakmai tovább- és átképzését és vállalkozói kedvének támogatását.

A vajdasági magyarság alapvető gazdaságpolitikai érdekei/céljai

Nem lehet vitás, hogy a jelenlegi körülmények között a vajdasági magyar politikuselit tevékenységének súlypontját az el nem ismert vagy a gyakorlatban megcsonkított közösségi és egyéni jogokért folytatott küzdelem továbbvitele mellett – egy olyan átfogó, a kisebbségi populáció egészét megcélzó saját-erőforrás gazdálkodási koncepció kialakítása és megvalósítása felé kell áthelyezni, amely az elkövetkező időszakban hatékonyan és sikeresen meg tudja majd fordítani a tapasztalt, már drámai mértékűvé elhatalmasodó marginalizálódási és súlyvesztési folyamatot. A vajdasági magyarság nem maradhat passzív szemlélője ennek az áldatlan folyamatnak, sokéves tapasztalatai alapján tudomásul kell vennie, hogy életkörülményeinek és viszonylagos gazdasági-politikai helyzetének gyors és látványos javítását nem várhatja el pusztán a közösségi jogokért vívott küzdelem eredményeként, vagy erkölcsméltányossági meggondolások alapján – sem a szerb államtól és többségi nemzeti közösségtől, sem a magyar anyaországtól, sem pedig a nemzetközi közösségtől, hiszen azok támogatásának megszerzésére csupán akkor lesz lehetősége, ha ahhoz döntő mértékben mozgósítani tudja saját erőforrásait is.

A következő négy alapvető stratégiai fontosságú, és ugyanakkor kiemelkedő aktuálpolitikai jelentőségű saját-erőforrás gazdálkodási elképzelés promócióját lenne célszerű az

---

elkövetkező időszakban beépíteni a vajdasági magyar (párt)politikai marketing-koncepciójába és gyakorlatába:

1. Minden rendelkezésre álló eszközzel támogatni kell a még most is erősen központosított szerbiai politikai és közigazgatási rendszer területi öngazgatási egységekre (tartományi-regionális autonómiákra, szubregionális-lokális önkormányzatokra) történő lebontását – hiszen a vajdasági magyarságnak (elvi, ideológiai és nemzetpolitikai érdekein túlmenően) elsőrendű gazdasági érdeke is, hogy életterében így érdemben decentralizálódjon a gazdasági erőforrásokkal és azok hozadékaival való rendelkezés, és az olyan önkormányzati szintre tevődjön át, ahol lokális számossága és politikai súlya révén annak már maga is aktív részesévé, sőt akár meghatározó tényezőjévé is válhat. Ez természetesen nem jelenti a távlati hárompilléres autonómiarendszer kiépítésére és a kettős állampolgárság megszerzésére irányuló politikai stratégia és doktrína kényszerű feladását; a rövidtávú és napi politizálás súlypontját azonban mindenképpen a területi autonómiák és a regionális-lokális önkormányzatiság kiépítésére és hatékony működtetésére kell összpontosítani és áthelyezni. Hiszen az a vajdasági magyar közösség egésze számára is különösen nagy jelentőségű frontális kitörési lehetőséget képvisel, mind az abszolút és a viszonylagos magyar-többségű tömb-sziget települések és régiók, mind pedig a szórványpopuláció vonatkozásában.
2. Leszögezhető, hogy a trianoni békediktátummal megcsonkított és többfelé szakított kárpátmedencei magyarság határmódosítások nélküli békés újraegyesítésének egyetlen, a viszonylag közeli jövőben elérhető és megvalósítható lehetőségét a Magyarországgal szomszédos középkelet európai országok – és közöttük a SzCG-Államközösség – mielőbbi EU-integrációja útján lehet csupán elérni. Miután az messzemenően szolgálja majd a vajdasági magyarság kívánatos felemelkedését és gazdasági súlynyerését is, minden rendelkezésre álló lehetséges bel- és külpolitikai eszközt latba vetve kell támogatni Szerbia és az SzCG-államközösség mielőbbi EU-csatlakozását.
A belső autonómiák és regionalizáció mellett a vajdasági magyar közösség számára elsőrendű politikai és gazdasági jelentőségű a Kárpát-Medence és Kelet-Közép-Európa valamennyi országára kiterjedő nagytérségi kooperációk, a határokon átívelő, két-több szomszédos ország területrészeire kiterjedő (a Kárpát-Medencei és a Balkáni) makrorégiók, (a Duna-Tisza-Kőrös-Maros, és a Duna-Tisza-Dráva-Száva) EU-régiók, valamint az országhatárok melletti szomszédos (az Észak-Vajdasági és a Dél-Alföldi) kistérségek együttműködésének ügye, hiszen ezek a közvetlen, de ugyanakkor nemzetközivé bővülő kapcsolatrendszerek regionális léptékű gazdasági előnyeiken túl, igen jótékony szerepet játszhatnak az érintkező kistérségek társadalmi és gazdasági potenciáljainak mozgósításában és az ott élő népesség életkörülményeinek javításában, megkönnyítve ugyanakkor a kisebbségi közösségek és anyanemzetük közötti folyamatos és intenzív kommunikációt is.
3. Anélkül, hogy feladná alapvető politikai céljait, a vajdasági magyar politizálás súlypontját a szerbiai, anyaországi és nemzetközi politikai színterről a saját közösségével folytatott dialógus területére kell áthelyezni. Minden rendelkezésre álló eszközzel, a vajdasági magyarság egészében (tovább) kell építeni az egészséges nemzettudat (fel)vállalásának készségét; ill. tudatosítani kell, hogy a közösség hátrányos kisebbségi helyzetének enyhítésére és felszámolására csupán egyetlen elfogadható és célravezető etnikailag szelektív viselkedési, támogatási lehetőség fogalmazható meg: egy a teljes kisebbségi magyar populációra kiterjedő intenzív képesítési és szakképesítési rendszer kiállítása és látványosan sikeres működtetése! Meg kell értetni és el kell fogadtatni a vajdasági magyarsággal, hogy a hátrányos kisebbségi állapot enyhítése és felszámolása érdekében nem védekezési-önvédelmi és mások (rendre a többségi közösség!) ellen irányuló konvencionális

---

agresszív vagy vádaskodó-elpanaszoló, sem pedig a külső támogatásokra való tétlen várakozás viselkedésformáit kell továbbéltetni, hanem a közösség rejtett saját erőforrásainak (a többségi környezetet, az anyaországot és a nemzetközi közösséget is kevésbé irritáló) belterjesebb de ugyanakkor kifejezetten extenzív feltárását és aktivizálását kell felvállalni. Fel kell ébreszteni a vajdasági magyarságot az általános gazdasági elzúllás és tespedtség évtizedes rémálmából és tudatosítani nála, hogy miután nem rendelkezik közvetlenül bevethető egyéb gazdasági erőforrásokkal (ásványi kincsekkel, mozgósítható vagyonnal-tőkével, hatalmi-politikai státussal, exkluzív technológiákkal) számára – mind közösségi, mind pedig kiscsoporti és egyéni szinten – egyetlen racionális opció és viselkedésforma lehetséges: a reálisan elérhető egyetlen alternatív gazdasági erőforrás, az általános képesítési és szakképzettségi szint gyors és hatékony feljavítása és bevetése!

4. Ismeretes, hogy a szerbiai privatizációs folyamat koránt sem tekinthető lezártnak, és abban a vajdasági magyar közösség számára még igen jelentős lehetőségek és veszélyek rejlenek. Jelenleg a reálisan működő és működőképes szerbiai gazdaság kb. 70 %-át privatizálták, tehát a tranzíció most kerül végső, lezáró fázisába. A pénzügyi (bank-) és a biztosítási szektor, a nagy közvállalatok (kőolajipar, villanygazdaság, vasút), valamint a kommunális és közszolgálati tevékenységek privatizációja még meg sem kezdődött. A közvállalati szektor privatizációját a szakértők "időzített bombának" tekintik, óriási adósságállományuk és munkaerő-feleslegeik ugyanis súlyos szociális terheket rónak majd a privatizációjukat felvállaló kormányzatra. Az államnak át kell majd vállalnia a felhalmozódott adósságállomány túlnyomó részét, a privatizációt pedig igen előnyös feltételekkel, sőt számos esetben csőd eljárás keretében kell majd lefolytatni. Így aztán tovább fog romlani az ország egyébként is igen alacsony foglalkoztatottsági szintje is, ami közvetve újabb szociális feszültségekhez vezethet. Ugyanakkor egészében nem megoldott kérdés az 1945. után elkobzott és államosított vagyonok visszaszámaztatása vagy méltányos kártalanítása sem. És teljességgel nyitott kérdés a természeti és ásványi kincsek kitermelésével és értékesítésével foglalkozó vállalatok privatizáció utáni koncessziós és bérletfizetési kötelezettségeinek szabályozásrendszere. A Szerbiában folyamatban lévő (2003-ban még évi 1,4 milliárd dollár szintű, ugyan fokozatosan csökkenő tendenciát mutató, de átlagosan még mindig évi kb. 1,0 milliárd dollárra becsült összbevételű) privatizáció kedvezményezettje a szerbiai politikai-hatalmi elit klientúrája, és az igen hatékony eszköze lesz sajnos a kisebbségi közösségek – és azokon belül a vajdasági magyarság – további gazdasági súlyvesztésének és marginalizálódásának. Ezért minden rendelkezésére álló eszközt be kell vetnünk annak érdekében, hogy összefogjuk és mozgósítsuk a vajdasági magyar közösség és vállalkozói réteg még rendelkezésre álló bevethető erőforrásait, ill. a privatizációs folyamatba tőkeerős magyarországi és külföldi befektetőket kell bevonni; ugyanakkor fellépésük sikeressége érdekében hatékonyan bevethető anyaországi kormányzati és alapítványi támogatásokat kell biztosítani és mozgósítani.

Milyen anyaországi és nemzetközi támogatásokra tart igényt a vajdasági magyarság?

A teljesség igénye nélkül – csupán a következő három, meggyőződésünk szerint a vajdasági magyarság megmaradása szempontjából kiemelt jelentőségű anyaországi és nemzetközi támogatási lehetőségre, területre kívánunk itt rámutatni:

-
- 1 A teljes vajdasági magyar népességre kiterjedő, általános képzettségi és szakképesítési szint gyors és látványos feljavítása. Az ehhez elengedhetetlenül szükséges oktatási-képzési infrastruktúra lokális kiépítése, és annak hiányában az anyaországi és külföldi oktatási-képzési intézmények korlátozások nélküli elérhetősége és bejárhatósága a vajdasági magyar fiatalok számára; ill. az azt eredményesen támogató, hatékony és tőkeerős, eredményorientált ösztöndíjrendszer felállítása és működtetése.
  - 2 Szervezett, irányított és támogatott, hatékony anyaországi és uniós szerepvállalás a közeljövőben újra esedékessé váló szerbiai-vajdasági privatizációs folyamatokban. Mindenképpen meg kell akadályozni, hogy a fontos nagy közvállalatok és önkormányzati kommunális szféra – mint korábban számos igen jelentős és sikeres iparvállalat – a háborús nyereszkedők, újjgazdagok és a gazdaságidegen politikai-hatalmi klientúra karmaiba kerüljenek. Itt semmiképp sem lehet eredményes az anyaországi tőkeberuházók részéről eddig tapasztalt „politikamentes”, tiszta vállalkozói kockázati szemlélet. Alapos és mélyreható szemléletváltásra van szükség ezen a területen!
  - 3 Életre kell hívni, támogatni és a lehető leghatékonyabban működtetni kell minden szinten – a kistérségek, szomszéd régiók, EU-régiók és makrorégiók szintjén is – a regionális gazdasági, tudományos és kulturális együttműködés sokrétű, konkrét formáit. Hiszen a Szerbia teljes jogú EU-csatlakozásáig előttünk álló, várhatóan még sokéves időszakban a vajdasági magyarság számára éppen a regionális kapcsolatok építése és működtetése lesz az Európába, az anyaországhoz és az anyanemzethez vezető göröngyös út sarokköve.

Szabadkán/Szegeden,
2005.10.15-én.